

Rederijkers en rederijkamers

Rederijkers waren amateur-dichters en voordrachtskunstenaars die zich in de late middeleeuwen gingen organiseren in verenigingen, zogenaamde kamers. De eerste Nederlandstalige 'kamers' ontstonden in Vlaanderen. De vroegste, voor zover bekend, was de kamer 'Alpha en Omega' uit Ieper. In de Zuidelijke Nederlanden werden te kritische rederijkers door de Spaanse bezetters opgepakt en geëxecuteerd zodat heel wat schrijvers uitweken naar het noorden.

Ieper op kaart van J Blau

De leden van deze verenigingen noemden zich naar Frans voorbeeld *rhétoriqueurs*. Tegen het einde van de 15e eeuw hadden deze kamers vooral in Vlaanderen een aanzienlijke culturele en maatschappelijke macht verworven. Later volgden ook Brabant, Zeeland en Holland. Er werden onderling wedstrijden gehouden om uit te maken welke rederijkersgroep het beste toneelstuk schreef en opvoerde. Deze wedstrijden heetten landjuwelen. De aankondigingen voor een landjuweel werden vaak al lang voor de wedstrijd zelf verstuurd. Op de uitnodiging (of kaart) voor zo'n wedstrijd werden ook de opdrachten en de prijzen genoemd. Vaak werd er tijdens een wedstrijd in verschillende onderdelen geconcurrereerd. Behalve de populaire ballade waren ook andere dichtvormen zoals het rondeel, het ketendicht en het achrosticon erg in trek (zie einde artikel). De winnaar kreeg de prijs en moest de volgende keer de wedstrijd organiseren.

De rederijkamers zouden de Nederlandstalige literatuur vanaf de 15e tot een stuk in de 16e eeuw beheersen. Bijna iedereen die zich met literatuur bezighield werd lid van een rederijkerskamer of was er nauw bij betrokken. Zo schreef Joost van den Vondel na de stichting van "Den Amsterdamschen Schouwburg" (de bekroning van het rederijkersleven) in 1637 zijn Gijsbreght van Aemstel voor de inwijding van dit eerste Nederlandse nationale theater.

Mogelijk de bekendste en talentrijkste 'rederijker' was de Antwerpse dichteres Anna Bijns, die meesterlijke "refereinen" (gedichten) schreef die met de beste van de rederijkers kon wedijveren. Waarschijnlijk zal ze omwille van haar sekse echter geen lid geweest zijn van een rederijkerskamer. Het verbitterde haar dat ze ondanks haar kunst geen aanspraak kon maken op de status van rederijker. Het verplichtte haar ook om aan minder hoogstaande evenementen deel te nemen, waar het publiek niet altijd even fijngevoelig was. In een variant van 'parels voor de zwijnen' zei ze in een 'refreyne' hierover: "Tes verlooren Rosen voor soghen ghestroydt"

Rederijkers bestaan nog steeds. De meeste rederijkerskamers zijn tegenwoordig gezelligheidsverenigingen, maar vooral in het noorden van Nederland is er een levendige cultuur binnen de daar gevestigde rederijkerskamers. De Groningse kamers stammen uit veel latere tijd dan de "oude" kamers uit de zuidelijke Nederlanden. Uit noodzaak Hollands te leren voor de handel met het westen werden door Groningssprekende notabelen en boeren in Groningse dorpen rederijkerskamers opgericht. Deze zijn tegenwoordig verenigd in het K.P.G.R.V. (Koninklijk Provinciaal Groninger Rederijkers Verbond). Elk jaar is er een concours (toneel- en voordrachtwedstrijd) tussen de verschillende kamers van het K.P.G.R.V. Ook in Friesland komt een rederijkerskamer voor en wel de 'Koninklijke Rederijkerskamer Ons Genoegen' te Sexbierum, één van de zes rederijkerskamers in Nederland die het predicaat Koninklijk mogen voeren.

In Vlaanderen leeft de rederijerscultuur nog. Sinds 2004 bestaat er Gentiaan (rederijerskamer), een Gentse kamer. Andere voorbeelden zijn de Koninklijke Rederijerskamer De Bloeyende Wijngaerd uit Berchem, de Koninklijke Rederijerskamer der Rethorica Langhoirs Victorinen uit Poperinge en de (Koninklijke Aloude Hoofdrederskamer) De Violieren, uit Antwerpen.

Een rondeel is een achtregelig gedicht met gewoonlijk slechts twee rijmklanken dat een typerende herhaling van versregels bevat. Deze herhalingen vinden vaak - zeker bij de rederijers- plaats in versregel 1, 4 en 7. Elke versregel is opgebouwd uit vijfvoetige jamben, al zijn er ook andere ritmes mogelijk. Het ontstond vermoedelijk in Frankrijk aan het begin van de dertiende eeuw. In de late middeleeuwen drong het ook door tot de Nederlanden, waar het een geliefde versvorm werd. Ook de rederijers beoefenden deze vorm.

Die door de wereltd sal gheraken,
Die moet connen huylen metten honden.
Ende moet oock connen diverssche spraken,
Die door de wereltd sal gheraken.
Hier waerheyt segghen en ghinder missaecken,
Vooren salven ende achter wonden.
Die door de wereltd sal gheraken,
Die moet connen huylen metten honden.

Een ketendicht is een gedicht waarvan de regels als een keten aan elkander geschakeld zijn doordat het laatste woord van een versregel rijmt op het eerste woord van de volgende versregel

Een gedicht wil ik u graag schenken
Denken wij samen aan den schrijver
Ijver heeft hij zijn werk gedaan
Maan, zon en sterren heeft hij beschreven
Leven zoals hun omloop gaat rond
Vond ik u, mijn lief

Een acrostichon (ook: naamdicht of lettervers) is een gedicht waarvan bepaalde, meestal de eerste, letters van iedere regel of strofe, achter elkaar gelezen zelf ook een woord of zin vormen. Betreft het niet de eerste, maar de middelste letters, spreekt men ook wel van een mesostichon. Bekend voorbeeld is ons volkslied Wilhelmus van Nassau met 15 coupletten waarvan elk couplet begint met de volgende letter van de eerste zin van het lied.

Wilhelmus van Nassau	eerste couplet
In Godes vrees te leven	tweede couplet
Lijdt U, mijn onderzaten	derde couplet
Lijf en goed altesamen	vierde couplet
Edel en hooggeboren	vijfde couplet
Mijn schilden en betrouwen	zesde couplet

Zie <http://nl.wikipedia.org/wiki/Rederijker> voor het hele artikel